

FRANZ KAFKA

proměna

Franz Kafka

PROMĚNA
A JINÉ POVÍDKY

*Všetchna práva vyhrazena.
Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu nakladatele.*

© Vladimír Kafka, dědicové c/o Aura-Pont s.r.o.
Cover © Jiří Miňovský – ARBE, 2019
© DOBROVSKÝ s. r. o., 2019

ISBN 978-80-7642-721-1 (pdf)

Franz Kafka

PROMĚNA
A JINÉ POVÍDKY

Přeložil Vladimír Kafka

FRANZ KAFKA (1883–1924)

Pražský německy píšící spisovatel židovského původu se narodil 3. 7. 1883 v Praze. V letech 1889–1893 chodil do obecné školy, 1893–1901 do gymnázia v paláci Kinských na Staroměstském náměstí, kde měl jeho otec obchod. Na německé univerzitě v Praze studoval zprvu germanistiku, pak práva, která dokončil v roce 1906. V letech 1906–1907 provozoval právní praxi, 1908–1922 byl zaměstnán jako právní úředník v Dělnické úrazové pojišťovně. Roku 1912 se seznámil s Felice Bauerovou a jejich vztah trval s různými peripetemi několik let (korespondence). Od roku 1919 se léčil na TBC v různých sanatoriích, roku 1922 byl ze zdravotních důvodů předčasně penzionován. Roku 1923 se přestěhoval do Berlína, kde se seznámil s Dorou Dymantovou. Roku 1924 jej Max Brod, jeho celoživotní přítel, převezl do Prahy. Zemřel v rakouském sanatoriu v Kierlingu u Vídně 3. 6. 1924 a je pohřben na židovském hřbitově v Praze na Olšanech. Kafkova hlavní díla (*Proces – Der Prozess*, *Zámek – Das Schloss*, *Amerika – Der Verschollene*) byla vydána až po jeho smrti Maxem Brodem, přestože autor sám si přál, aby byla po jeho smrti spálena. Celá Kafkova tvorba vznikala v atmosféře několikanásobné izolace, do níž jej uzavírala německá národnost, židovský původ, bolestně pociťované otcovo tyranství v rodině i vlastní podivinství a mimořádná citlivost. V řadě povídek se objevují nálady vyřazenosti a vnější svět je obvykle traktován jako anonymní nepřátelská síla (novela *Proměna*, *Die Verwandlung*). Kafkovo dílo hluboce zapůsobilo

zejména po druhé světové válce a jeho výrazové postupy ovlivnily poválečnou západoevropskou literaturu.

ROZJÍMÁNÍ
PRO M. B.

DĚTI NA SILNICI

Slyšel jsem, jak kolem zahradní mříže přejíždějí vozy, někdy jsem je i zahlédl lehce se pohybujícími šterbinami v listí. Jak praštělo za horkého léta dřevo loukotí a ojí! Dělníci se vraceli z polí a smáli se až hanba.

Seděl jsem na naší malé houpačce, právě jsem odpočíval mezi stromy v zahradě svých rodičů.

Za mřížemi se nepřestávalo něco dít. Poklusem se kolem mihly děti; vozy naložené obilím s muži a ženami na snopech a kolem dokola zastínily květinové záhony; k večeru jsem uviděl pána s holí, jak si pomalu vykračuje, a několik dívek, které šly proti němu držíce se pod paží, s pozdravem ustoupilo do trávy.

Potom vzlétli ptáci jako jiskry, sledoval jsem je očima, jak jedním dechem stoupají vzhůru, až mi připadalo, že už nestoupají, ale já že padám, a drže se pevně provazů začal jsem se samou slabostí houpat. Za chvíli, když už zavanul chladnější vzduch a místo létajících ptáků se objevily chvějící se hvězdy, houpal jsem se prudčeji.

Při světle svíčky jsem večerel. Často jsem se oběma pažemi opíral o dřevěnou desku stolu a již unaven jsem ukusoval chléb s máslem. Bohatě prolamované záclony se nadouvaly teplým větrem a tu a tam je některý kolemjdoucí zvenčí přidržel rukou, chtěl-li na mne lépe vidět a promluvit se mnou. Svíčka většínou brzy zhasla a v jejím kouři se ještě nějakou dobu prohánělo hejno komárů. Zeptal-li se mne někdo od okna, pohlédl jsem

na něj, jako bych se díval do hor nebo do čirého vzduchu, a ani jemu zvláště nezáleželo na odpovědi.

Překročil-li někdo okenní parapet a ohlásil, že ostatní jsou již před domem, pak jsem ovšem s povzdechem vstal.

„Ale proč tak vzdycháš? Copak se stalo? Snad nějaké zvláštní, nenapravitelné neštěstí? Nikdy se z něho nevzpamatujeme? Je doopravdy všechno ztraceno?“

Nic nebylo ztraceno. Vyběhli jsme před dům. „Zaplat' pánbůh, konečně jste tady!“ – „Ty zkrátka přijdeš vždycky pozdě!“ – „Jak to, já?“ – „Právě ty, zůstaň si doma, jestli nechceš jít s námi.“ – „Jen žádné milosti!“ – „Co? Žádné milosti? Co to povídáš?“

Hlavami jsme rozráželi večer. Nebyl den a nebyla noc. Chvillemi o sebe drhly knoflíky našich vest jako zuby, chvillemi jsme pádili v pravidelné vzdálenosti, ústa plná ohně jako zvířata v tropech. Jako kyrysníci za starých válek, s dusotem a vysoko ve vzduchu, hnali jsme se krátkou ulicí dolů a s tímto rozběhem v nohou vzhůru dál po silnici. Někteří seskočili do příkopu, sotva zmizeli proti temnému náspu, už stáli jako cizí lidé na polní cestě a shlíželi dolů.

„Tak slezte!“ – „Nejdřív pojd'te vy nahoru!“ – „Abyste nás shodili dolů, ani nás nenapadne, tak chytří jsme také.“ – „Tak zbabělí, chcete říci. Jen pojd'te, pojd'te!“ – „Doopravdy? Vy? Zrovna vy, že nás shodíte? Jací byste museli být?“

Zaútočili jsme, vrazili nám do prsou a my, ochotně padající, jsme se složili do trávy v příkopu. Vše bylo rovnoměrně vyhráté, necítili jsme v trávě ani teplo, ani chlad, jen únava nás zmátla.

Když ses otočil na pravý bok, dal ruku pod ucho, chtělo se usnout. Sice by ses rád jednou zvedl s bradou zdviženou, ale jen abys za to padl do ještě hlubšího příkopu. Pak by ses rád s paží před sebe vztaženou, s nohama šikmo vlnajícima, vrhl do vzduchu a znovu padl do jistě ještě hlubšího příkopu. A vůbec se ti nechtělo s tím přestat.

Sotva jsi ještě pomyslel na to, jak se v posledním příkopu náležitě jak široký tak dlouhý natáhneš k spánku, zvlášť v kolenu, a s plácem na krajíčku jsi ležel na zádech jako nemocný. Zamžikal jsi, když najednou některý z chlapců s lokty při bocích, s tmavými podrážkami skočil přes nás z náspu na silnici.

Měsíc byl už dost vysoko, kolem přejel v jeho světle poštovní vůz. Zdvihl se lehký vítr kolkolem, i v příkopu ho bylo cítit, a nablízku se rozšuměl les. Tu člověku už na tom tolik nesejde, jestli je sám.

„Kde jste?“ – „Pojďte!“ – „Všichni sem!“ – „Co se schovááš, nedělej hlouposti!“ – „Cožpak nevíte, že pošta je už pryč?“ – „Ale ne! Už je pryč?“ – „Ovšem, přejela, zatímco jsi spal.“ – „Já že spal? Ale jdi!“ – „Jen mlč, ještě je to na tobě vidět.“ – „Ale prosím tě.“ – „Pojďte!“

Běželi jsme těsněji u sebe, někteří se chytli za ruce, hlavu jsme zvedali co nejvýš, neboť cesta šla z kopce. Jeden vyrazil indiánský válečný pokřik, nohy se rozletěly tryskem jako nikdy, vítr nás zvedal v bocích, jak jsme skákali. Nic by nás nedokázalo zastavit; tak jsme se rozběhli, že i při předbíhání jsme si založili paže a klidně se ohlíželi na sebe.

Na mostě přes bystrinu jsme zůstali stát, kdo přeběhl, vrátil se zpět. Voda dole se tříštila o kamení a kořeny, jako by nebylo už pozdě večer. Nebylo proč si nevyskočit na zábradlí mostu.

Z houštin v dálce vyjel vlak, všechna kupé svítila, okna byla jistě spuštěna. Jeden z nás začal nějakou odrhovačku, ale nám všem bylo do zpěvu. Zpívali jsme mnohem rychleji, než jak jel vlak, kývali jsme pažemi, protože hlas už nestačil, naše hlasy se dostaly do chumlu a nám v něm bylo dobře. Smíš-li svůj hlas s ostatními, jako by ses chytil na udici.

Tak jsme zpívali, s lesem za zády, vzdáleným cestujícím do ucha. Dospělí ve vsi byli ještě vzhůru, matky stály na noc postele.

Byl již čas. Políbil jsem toho, co stál u mne, třem nejbližším jsem jen tak podal ruce, rozběhl jsem se cestou zpět, nikdo mě nevolal. Na první křižovatce, kde už mě nemohli vidět, jsem uhnul a polními cestami jsem znovu vběhl do lesa. Mířil jsem k městu na jihu, o němž se u nás ve vsi říkalo:

„Tam jsou lidé! Považte, oni nespí!“

„A pročpak nespí?“

„Protože nejsou unaveni.“

„A pročpak nejsou?“

„Copak blázni nebývají unaveni?“

„Jak by blázni mohli být unaveni?“

ODHALENÍ ŠEJDÍŘE

Konečně jsem kolem desáté hodiny večer dorazil s mužem, kterého jsem znal jen letmo z dřívějšíka a který se ke mně tentokrát zase zčistajasna přidružil a dvě hodiny mě vlácel po ulicích, k panskému domu, kam jsem byl pozván do společnosti.

„Tak!“ řekl jsem a tleskl na znamení, že je bezpodmínečně nutné rozloučit se. Méně určité pokusy jsem učinil předtím již několikrát. Byl jsem už velmi unaven.

„Jdete hned nahoru?“ zeptal se. Z jeho úst jsem slyšel zvuk, jako když o sebe cvaknou zuby.

„Ano.“

Byl jsem přece pozván, hned jsem to říkal. Ale byl jsem pozván nahoru, kde bych už tak rád byl, a ne abych tu postával dole u vrat a díval se svému protějšku přes uši. A teď abych s ním ještě mlčel, jako bychom se byli rozhodli stát na tom místě hodně dlouho. Přitom se na mlčení hned podílely domy okolo a tma nad nimi až ke hvězdám. A kroky neviditelných chodců, jejichž cesty se člověku nechtělo hádat, vítr, který se ustavičně tlačil na protější stranu ulice, gramofon, zpívající do zavřených oken kteréhosi pokoje – bylo je slyšet z tohoto mlčení, jako by odjakživa a navždy bylo jejich majetkem.

A můj průvodce se připojil svým a – s pousmáním – též svým jménem, natáhl pravou paži vzhůru podél zdi a zavřel oči, opřel o ni tvář.

Já však jsem se na ten úsměv nevydržel dívat, neboť stud mě náhle otočil. Teprve podle toho úsměvu jsem teď poznal,

že je to šejdír, nic víc. A byl jsem přece v tom městě už několik měsíců, domníval jsem se, že znám skrz naskrz tyhle šejdíře, co za noci proti nám vystupují z postranních ulic s rukama vztaženýma jako hospodští, co se potloukají kolem návěstního sloupu, u něhož stojíme, jako by si hráli na schovávanou, a aspoň jedním okem číhají zpoza oblého sloupu, co se před námi najednou vznášejí po hraně našeho chodníku na křižovatkách ulic, když se nás zmocní úzkost! Tak dobře jsem jim přece rozuměl, vždyť to byli mí první městští známí z hospůdek, a díky jim jsem poprvé ušel onu nepoddajnost, kterou si teď tak málo dovedu odmyslet od světa, že ji už začínám cítit sám v sobě. Jak zůstávají ještě stát proti člověku, i když jim už dávno unikl, když už tedy dávno nebylo koho nachytat! Jak nikdy neusedli, nikdy neupadli, nýbrž dívali se na člověka pohledem, který stále ještě – i když jen zdálky – přesvědčoval! A jejich prostředky byly vždycky stejné: postavili se před nás tak zešíroka, jak jen mohli; snažili se nás odvrátit od místa, kam jsme měli namířeno; náhradou nám zchystali příbytek na svých vlastních prsou, a vzepjal-li se v nás nakonec nahromaděný cit, považovali to za objetí a vrhli se do něho tváří napřed.

A tyhle staré žerty jsem tentokrát rozpoznal, až když jsme spolu byli tak dlouho. Špičky prstů jsem si o sebe rozdíral, abych tu ostudu odčinil.

Avšak můj muž zde stál ještě opřený jako dřív, pořád ještě se považoval za šejdíře a samou spokojeností s vlastním osudem se mu zarděla volná tvář.

„Jsi poznán!“ řekl jsem a ještě jsem mu lehce poklepal na rameno. Pak jsem rychle vyběhl do schodů a tváře služebnictva nahore v předsíni, tak bezdůvodně věrné, mě potěšily

jako krásné překvapení. Postupně jsem se na všechny podíval, zatímco ode mne brali plášť a oprašovali mi boty. S úlevou a vzpřímen jsem vstoupil do sálu.

NENADÁLÁ PROCHÁZKA

Když vám večer připadá, že jste se neodvolatelně rozhodli zůstat doma, když jste si oblékli župan, sedíte po večeři u osvětleného stolu a chystáte se k oné práci či hře, po jejímž skončení chodíte spát, když je venku nevlídné počasí a zůstat doma je samozřejmé, když jste teď už také setrvali u stolu tak dlouho, že odchodem byste nutně vzbudili všeobecný podiv, a také na schodišti je už tma a domovní dveře jsou zamčené, a když teď přes to všechno v náhlé tísní vstanete, převléknete si kabát, okamžitě jste oblečen na vycházku, prohlásíte, že musíte odejít, což také po krátkém rozloučení učiníte, a podle toho, jak rychle jste přibouchli dveře bytu, soudíte, jak velké rozmrzení jste za sebou zanechali, když se opět vzpamatujete na ulici, s údy, které na tu již nečekanou svobodu, jíž se jim dostalo, odpovídají obzvláštní čilostí, když pocítíte, že tímto jediným rozhodnutím jste v sobě soustředili veškerou rozhodnost, když s větší než obvyklou závažností shledáte, že máte v sobě spíš sílu než potřebu, abyste lehce uskutečnili a snesli seberychlejší změny, a když pak běžíte dlouhými ulicemi – potom jste pro tento večer docela vykročili ze své rodiny, která vratce mizí v prázdnotě, kdežto vy sami se plácáte vzadu do stehen a pozvedáte se k své pravé podobě ve zcela pevném, černém obrysu. Vše ještě zesílí, navštívíte-li v tuto pozdní večerní dobu některého přítele, abyste se podíval, jak se mu daří.

ROZHODNUTÍ

Z bědného stavu se musíte povznést s lehkostí, i když je k tomu třeba sebrat všechnu vůli. Odtrhnu se od židle, oběhnu stůl, rozhýbám hlavu i krk, zažehnu oheň v očích, napnu svaly kolem nich. Vzepřu se jakémukoli citu, přijde-li teď A., bouřlivě ho pozdravím, vlídně strpím B. u sebe v pokoji, vzdor bolesti a námaze vdechnu do sebe dlouhými doušky vše, co řekne C.

Leč i tak s každou chybou, již se nelze vyvarovat, bude všechno – to snadné i to obtížné – váznout a já se nutně budu otáčet v kruhu nazpátek.

I tehdy je přece jen nejspíš radno vše snášet, chovat se jako netečná hmota, a i když se dokonce cítíš odfouknut, nedat se zlákat k jedinému zbytečnému kroku, hledět na druhého zvířecím pohledem, nepocítit lítost, zkrátka vlastní rukou potlačit to, co ještě zbývá z příznaku života, tj. rozmnožit ještě ten poslední hrobový klid a mimo něj již neponechat nic.

Charakteristickým pohybem pro takový stav je přejíždět si malíčkem po obočí.

VÝLET DO HOR

„Nevím,“ zvolal jsem nezvučně, „já nevím. Jestli nikdo nepříjde, tak prostě nikdo nepříjde. Nikomu jsem nic zlého neudělal, nikdo neudělal nic zlého mně, ale nikdo mi nechce pomoci. Pořád nikdo. Ale přece tomu tak není. Až na to, že mi nikdo nepomůže – jinak by to bylo pěkné, samí Nikdové. Docela rád – pročpak ne – bych si vyšel na výlet ve společnosti samých Nikdů. Ovšem do hor, kam jinam? Jak se ti Nikdové na sebe tlačí, ta spousta paží, natahujících se jedna přes druhou a zavěšených do sebe, ta spousta nohou na krůček od sebe vzdálených! Rozumí se, že všichni jsou ve fraku. Jdeme si jenom tak, vítr profukuje štěrbinami mezi našimi údy. Hrdla se na horách uvolní! Je to div, že nezpíváme.“

BÍDA STARÉHO MLÁDENCE

Zdá se to tak kruté, zůstat starým mláďencem, doprořovat se jako starý muž – při zachování důstojnosti – přijetí, chcete-li strávit jeden večer s lidmi, stonat a z kouta postele celé týdny hledět do prázdňého pokoje, vždycky se loučit před domovními dveřmi, nikdy se po boku manželky nehrnout do schodů, mít v pokoji jedině postranní dveře do cizích bytů, nosit si v ruce domů večeři, muset se podívat cizím dětem a nesmět ustavičně opakovat: „Já nemám žádné,“ pěstovat si zevnějšek i chování podle jednoho či dvou starých mláďenců z dětských vzpomínek.

Tak tomu bude, jenže tu bude člověk dnes a později stát sám i ve skutečnosti, s tělem a skutečnou hlavou, tedy i s čelem, aby si do něho mohl tlouci dlaní.

OBCHODNÍK

Možná, že někteří lidé mají se mnou soucit, ale já o tom vůbec nevím. Můj malý obchod mi dělá starosti, z nichž mě bolí uvnitř čelo a spánky, ale neskýtá mi vyhlídky na spokojenost, neboť můj obchod je malý.

Na hodiny dopředu musím činit opatření, udržovat v bdělosti sluhovu paměť, varovat před obávanými chybami a v jednom každém ročním období odhadovat, jaká zavládne móda v následujícím ročním období nikoli mezi lidmi mé vrstvy, nýbrž mezi nepřístupným obyvatelstvem na venkově.

Mé peníze mají cizí lidé; v jejich poměrech se nemohu vyznat, netuším pohromu, která by je mohla postihnout; jak bych ji mohl odvrátit! Třeba začali rozhazovat a pořádají někde v zahradní restauraci slavnost a jiní se na útěku do Ameriky na té slavnosti chvilku zastaví.

Když se pak večer po pracovním dni obchod zavře a já náhle před sebou vidím hodiny, kdy nebudu moci pracovat pro neutuchající potřeby svého obchodu, tu mé vzrušení, jež jsem ráno vyslal daleko kupředu, vrhne se jak vracející se příliv do mne zpět, nesetrvá však ve mně a bez cíle mě strhne s sebou.

A přece nemohu tohoto rozmaru vůbec využít a nezbývá mi než jít domů, poněvadž mám obličej a ruce špinavé a upocené, šaty umazané a zaprášené, na hlavě čepici z krámu a střevíce poškrábané od hřebíků a beden. Jdu pak jako po vlnách, lus-kám prsty obou rukou a dětem, které jdou proti mně, přeje-du dlaní po vlasech.

Ale cesta je krátká. Hned jsem u sebe v domě, otevřu dveře výtahu a vstoupím.

Vidím, že jsem teď náhle sám. Druzí, kteří musí stoupat po schodech, se při tom trochu unaví, s chvatně dýchajícími plícemi musí počkat, než jim otevřou dveře bytu, přitom mají proč být mrzutí a netrpěliví, vejdou pak do předsíně, kde pověsí klobouk, a teprve když projdou chodbou kolem několika skleněných dveří do svého pokoje, jsou sami.

Já však jsem hned ve výtahu sám, a opíraje se o kolena, dívám se do úzkého zrcadla. Když se dá výtah do pohybu, řeknu:

„Zmlkňte, ustupte, chcete do stínu stromů, za okenní záclony, do klenuté besídky?“

Mluvím skrz zuby a za tabulkami z mléčného skla letí dolů zábradlí jako řítící se proud vody.

„Odleťte pryč; vaše křídla, jež jsem nikdy neviděl, necht' vás zanesou do venkovského údolí anebo do Paříže, jestli vás to tam žene.

Avšak pokochejte se vyhlídkou z okna, když ze všech tří ulic vycházejí procesí, nevyhýbají se jedno druhému, prostupují se vzájemně, až mezi jejich posledními řadami opět vyvstane volné prostranství. Mávejte šátky, trňte hrůzou, buďte dojati, chvalte krásnou dámu projíždějící kolem.

Přejděte potok po dřevěné lávce, kývněte na koupající se děti a obdivujte hurá tisíce námořníků na vzdálené obrněné lodi.

Jen pronásledujte toho nepatrného muže, a až jej strčíte do průjezdu, oberte ho a pak se za ním dívejte, všichni s rukama v kapsách, jak smutně zachází vlevo do ulice.

Policie rozptýleně cválající na koních krotí zvířata a zatlauče vás zpátky. Nechte je být, budou nešťastní z těch

prázdných ulic, vím to. Prosím, už ve dvojicích ujíždějí pryč, kolem nároží pomalu, přes náměstí letem.“

Pak musím vystoupit, spustit výtah dolů, zazvonit u dveří a služebná otvírá, zatímco já zdravím.

ROZTRŽITÉ VYHLÍŽENÍ

Co budeme dělat za těch jarních dnů, které se teď rychle blíží? Dnes ráno bylo nebe šedivé, ale přistoupíte-li k oknu teď, jste překvapeni a tváří se opřete o okenní kliku.

Dole vidíte světlo slunce, ovšem již zapadajícího, na dětské tváři děvčátka, které si vykračuje a rozhlíží se, a zároveň na ní vidíte stín muže, který přichází rychleji za ním.

Potom muž přejde a tvář dítěte je úplně jasná.

CESTA DOMŮ

Hle přesvědčivost vzduchu po bouřce! Zjevují se mi mé zásluhy a zmáhají mě, třebaže se přece nevzpírám.

Pochoduji a mé tempo je tempem tohoto chodníku, této ulice, této čtvrti. Právem jsem odpovědný za všechny rány na dveře, na desky stolů, za všechny přípitky, za milence v postelích, mezi lešením novostaveb, v tmavých ulicích přitisknuté ke zdem domů, na otomanech bordelů.

Odhaduji hodnotu své minulosti ve srovnání s mou budoucností, avšak shledávám, že obě jsou znamenité, ani jedné, ani druhé nemohu dát přednost a leda nespravedlivou prozřetelnost musím pokárat, že mi tak přeje.

Jenom když vcházím do svého pokoje, jsem trochu zamyšlený, ale ne, že bych byl cestou do schodů připadl na něco hodného přemýšlení. Nijak zvlášť mi nepomáhá, že dokořán otevřu okno a že kdesi v kteréši zahradě ještě vyhrává hudba.